

A. Peellaan 78/4

Helmond's Heemkroniek

Heemkundekring "Peelland"

december 1978

Drie-maandelijks tijdschrift
van
HEEMKUNDEKRING "PEELLAND"

Sekretariaat

Dr. Ariënslaan 19, Helmond

NIEUWE REDAKTIE
=====

Het heeft nooit officieel in ons blad gestaan,
dat de redactie en verzorging in handen lag van
broeder Piet van de Ven.

Hij zag zichzelf ook nooit als redakteur en uitgever, maar hij deed wel het werk.

Broeder, nogmaals onze hartelijke dank voor het vele stille werk, dat U voor ons blad heeft verricht.

Wij hopen, dat U nu voor Uw (en ons) plezier toch nog schrijfwerk blijft verrichten.

Ook Mevr. Niessen, die nog geruime tijd het type-werk voor ons verzorgd heeft, onze hartelijke dank.

Wij zijn blij, dat we met dit nummer de nieuwe redakteur kunnen voorstellen.

Ons medelid de heer Jos Senders heeft de zorg op zich genomen de uitgave van het blad te verzorgen.

Wij zijn hem zeer dankbaar dat hij dit moeilijke en verantwoordelijke werk op zich heeft willen nemen.

Naast de lezingen, die wij organiseren, is ons drie-maandelijks tijdschrift- hoe bescheiden ook- het visitekaartje van onze Kring.

De Heer Senders wordt hierbij geassisteerd door de redaktieraad bestaande uit de Heren R. Jacobs en H.v. Krieken.

Ons blad is echter niet alleen van de redakteur. Het blad is van ons allen.

Wij allen hebben de zorg voor het tijdschrift.

Ideaal zou zijn, wanneer de redakteur ieder nummer zou kunnen beëindigen met de zin: "Vanwege een overvloed aan kopy moet ik helaas een gedeelte laten liggen voor de volgende uitgave".

Laat Uw mening eens horen over een zaak die ons heem aangaat.

Kent U nog oude Helmondse liedjes ?

Doet U aan genealogie, archeologie, natuuronderzoek?

Laat ons meeleven met Uw onderzoek.

Wat denkt U van de waterpartij op de Markt of van de omlegging van de Ameidewal ?

Dit alles kunt U kwijt in "Helmonds Heemkroniek".

Wanneer U meewerkt, is het sukses voor de redakteur verzekerd.

Het Bestuur.

Verslag van de op 24 oktober j.l. voor onze vereniging
gehouden lezing over toponymen door de heren:
Drs. A. Kappelhof, M. v. Leunen en P.v.d. Meulenhof.

De heren Van Leunen en V.d. Meulenhof behandelden, aan de hand van kaarten, het kadaster.

Zij lieten zien dat er tussen de tijd van de eerste kadasterkaart omstreeks 1832, en nu, in Helmond veel veranderd is.

Het door hen behandelde perceel bleek het stuk grond te zijn waar tegenwoordig het Carolus Borromeus College op staat.

Door middel van fotocopieën, die gemaakt waren naar originelen uit het Helmonds Gemeente Archief, probeerden zij de aanwezigen enig inzicht te geven in het opsporen van oude veldnamen of toponymen.

Daarvoor was nodig dat men enig begrip kreeg van de verpondingen, oude plaatselijke belastingen over onroerende goederen.

In deze verpondingen zijn veel oude veldnamen terug te vinden.

Zij staan daar op naam van de eigenaar, die onder zijn naam al zijn bezittingen kreeg opgesomd.

Ook probeerden zij de toehoorders de omrekeningen van oude naar nieuwe maten duidelijk te maken.

U moet namelijk weten dat de oude veldmaten in Lopensaten en Roeden werden opgeschreven en dat dit heden ten dage in vierkante meters gebeurd.

Bij deze omrekening is een Hectare gelijk aan zes Lopensaten en een Lopensaat staat voor vijftig Roeden.

Ook het Notarieel Archief vooral dat, wat na 1832 werd opgeschreven, onthult veel over oude veldnamen.

Het voordeel van deze Notariele Archieven is, dat behalve de oude veldnaam ook vaak het kadasternummer van het perceel vermeld wordt.

Behalve dat men daaruit een toponiem vindt, kan men

op de oude kadasterkaart meteen zien op welke plaats deze veldnaam van toepassing is.

De interessantste archieven zijn volgens de bovengenoemde heren de schepenakten of protocollen.

Hierin staat vanaf zeer oude datum alles opgeschreven wat er in Helmond zoal gebeurd is.

Behalve de Dingrol, het criminele archief, vindt men ook beschrijvingen van testamenten, scheidingen en delingen, taxatien, verhuringen en transporten.

Ze gaan erg ver terug in de tijd.

Het prettige voor een toponiemen onderzoeker is, dat men vaak bij een genoemde oude veldnaam behalve de naam van de eigenaar ook die van de geburen aantreft. Daardoor is het vaak gemakkelijk om het gevonden toponiem in de kadasterkaart op zijn oorspronkelijke plaats in te tekenen.

Voor het vaststellen van de oude veldnaam op de kadasterkaart is het nodig dat men zich ook inwerkt in de familierelaties van de eigenaar van de betreffende grond. Immers, vaak gebeurde het dat de gronden van vader op zoon of schoonzoon overgingen.

Dikwijls zien we dan dat eeuwen lang bepaalde stukken grond in handen van een familie bleven.

Als men dan het geluk heeft dat deze familie bij de instelling van het kadaster nog over deze gronden beschikte is het voor de onderzoeker een fluitje van een cent om deze toponiemen tot het begin van de schepenprotocollen terug te vinden.

Het kan dan goed gebeuren dat de naam van het veldje in de loop der eeuwen van naam veranderde zoals bv. : de Hees, de Heeskes, De grote en kleine Heeskes en rond de jaren 1600 de Hiskes genoemd werden.

Een erg goede leidraad voor de familieverhoudingen vindt men in het Helmondse archief in Chijsboeken.

Deze boeken werden jaarlijks bijgehouden door de rentmeester van de Heer van Helmond, die punctueel opschreef wie de eigenaar van de grond was en op welke

manier die verkregen was.

Zo vinden we de uitdrukking Emptor voor Koper verder bij deling of testament en dit werd zo nauwkeurig gedaan, dat er vaak bij vermeld werd op welke datum en welk jaar deze eigendomsoverdrachten resp. in het Notarieel of Schepen archief zijn terug te vinden. Vóór 1700 wordt slechts de manier van verkrijging vermeld.

Jammer genoeg zijn niet alle Helmondse percelen chijsplichtig geweest maar kunnen gelukkig ook nog de Armen Meesters Rekeningen geraadpleegd worden. Deze armen meesters voerden de administratie van de inkomsten en uitgaven ten behoeve van de Armen van Helmond.

Ook hierin vinden we oude veldnamen met de eigenaren wiens percelen belast waren met een zeker bedrag in geld of met een nauwkeurig omschreven hoeveelheid veldproducten.

Zoals in de Chijsboeken ook in de Armen-Meesters-administratie vinden we een opeenvolgende reeks van eigenaren bij een perceel.

Als men de gegevens van de Chijsboeken en die van de Armen Meesters legt naast de, in Helmond geklapperde, gegevens van de Doop, Trouw-en Begraafboeken, krijgt men een goed beeld van de familieverhoudingen tijdens het onderzoek naar de toponiemen.

De heren Van Leunen en Van den Meulenhof probeerden tijdens hun lezing aan de hand van voorbeelden de aanwezigen enig inzicht te geven in het opsporen van het toponiem van de familieverhoudingen van de eigenaren,

Wat erg opviel was, dat op een betrekkelijk klein stukje grond, zo tussen de eerste en de derde Haagstraat, omstreeks 1800 een aantal familienamen tevoorschijn kwamen zoals we die vandaag nog in Helmond aantreffen.

We vonden "van Mierlo, van Tilburg, van Deursen,

Slegers, van de Kemenade, van Asten, van Stiphout, Coovels" en het kan bijna niet anders ook de "Kuipersen" bleken in het Haagje te wonen. Men moet vele eeuwen terug gaan om namen te vinden van Helmonders die thans niet meer gebruikt werden. Goede voorbeelden hiervoor zijn: Mangelaars, de Metser en Loijen. Omstreeks 1700 begonnen velen een vaste familienaam aan te nemen en als sprekend voorbeeld hiervan geldt wel de naam "Loijen" deze werd "van Gemert". In het Chijsboek vinden we dan ook dat Hendrick Sone Janse van Gemert de zoon is van Mr. Jan Loijen. In latere beschrijvingen heten de kinderen van Hendrick sone Jan Loijen alias van Gemert met hun achternaam "Van Gemert".

De heer Kappelhof benadrukte nog eens het belang van toponiemen in het algemeen. Onder toponiemen vallen o.a. de namen van provincies, gewesten, steden, dorpen, wateren, buurtschappen, huizen en boerderijen. Oude toponiemen kunnen ons iets leren uit het verleden, dat we op een andere manier niet meer te weten kunnen komen.

We kunnen o.a. hierdoor veel namen herleiden. Hiervan gaf de heer Kappelhof een aantal voorbeelden.

BRABANT : Het oudste woord voor Brabant werd gevonden in het jaar 700: Prag-Batinse. Door de eeuwen heen werd het Brabant. Bant = landstreek.

HOLLAND: De oudste vorm dateert uit het jaar 1071: Holt-land. Het betreft hier een streek die met hout was begroeid.

's HERTOGENBOSCH: Zo genoemd. omdat de hertog hier een bos had om in te jagen. In de Franse tijd wilde men niets te maken hebben met een naam, die naar adel rook, sindsdien werd het Den Bosch.

DE PEEL: De oudste vorm hiervan dateert uit 1192
PEDELE.

De germanen gaven deze naam aan een moeras-
sige landstreek.

Woorden met een uitgang op LO duiden op
een streek met veel bos.

AA: een, door de Germanen gebruikte, benaming voor
een natuurlijk stromend water. De kelten
gebruikten hiervoor het woord LEI.

DOMMEL: De oudste naam, gevonden voor dit riviertje:
Dut-Mala, komt al voor rond het jaar 700
na Chr. ten tijde van Sint Willibrordus.

DIJK: Veel straatnamen eindigden op dijk; dit heeft
niets te maken met water; dijk was een
achtervoegsel voor een weg, die het ene
dorp met het andere verbond of vanuit de
dorpskern naar de gemeenschappelijke heide-
welden liep. Een dijk moest 16 voet breed
zijn, een straat 12 en een pad 3 of 4 voet.
Een voet was 30 cm.

STEENWEG: duidt op een weg met steen, een zeldzaam-
heid vroeger. Rond 1800 was er maar één
steenweg n.l. tussen Den Bosch en Eindhoven,
via Bortel en Best.

Ban was er ook nog een stukje van Borkel
naar Hasselt. Soms echter lijkt de afleiding
van een naam heel voor de hand liggend,
maar blijkt er toch een heel andere verkla-
ring voor te zijn.

Een mooi voorbeeld hiervoor is:

BERGEN OP ZOOM, vroeger BERGEN OP TEN ZOOMEN genaamd.

Bergen duidt op een heuvelrug, dat klopt.
Zoom betekent in het oud nederlands: rand
van het hoge land.

Ten onrechte zou men denken dat Zoom afge-
leid is van de stroom Zoom die langs Bergen
op Zoom loopt; deze is echter van veel latere

datum.

De heer Kappelhof besloot zijn lezing met een oproep aan iedereen, iets te gaan doen aan toponymisch onderzoek, in samenwerking met het gemeentelijk archief.

Brabants heem heeft hier een aparte commissie voor, die altijd bereid is assistentie te verlenen.

Degenen, die belangstelling hebben voor zo'n onderzoek in Helmond of hierover meer willen weten, kunnen zich in verbinding stellen met de heer P. v.d. Meulenhof, Bakelsedijk 134 te Helmond tel. 24433

Vervolg van:

De Rekening der Gemeente Helmond over
het jaar 1810.

Aan het deel uitgaven ontlene wij het volgende:

- Betaling van rente vanwege diverse geldleningen
- Reparaties aan het stadhuis, de Latijnse school, de Nederduitse school, aan huizen die gediend hebben tot militair hospitaal, aan het "horlogie in de parochietoren".
- Levering van materiaal ten behoeve van de vonder over de Aa achter de Duizeldonk, de poort en stal van het stadhuis, militair hospitaal, de Donkerpoort, Latijnse school, brandspuithuis, gemeentepomp op de Heuvel, schoolmeesterswoning; levering van boomolie voor "horlogie" levering van ruiten en verf, kachelpijpen, schroeven nagels en touw.
- Schoonmaken van de rivier de Aa en waterlopen.

Hoofdstuk 8 van de uitgaven (bodelonen, karrevrachten e.d.) is interessant omdat daarin het een en ander kan worden gevonden over o.a. reizen naar en kon- takten met andere gemeenten.

Enkele voorbeelden:

- Reizen naar 's Hertogenbosch voor koop en levering van "vivres en fourage" ten behoeve van het franse leger in Brabant.
- Reizen naar het magazijn in Veghel voor het halen van "vivres" ten behoeve van de militairen in het hospitaal .
- Overleg te Aarle met een commissie uit Aarle en Beek over het te leveren contingent in de dienst van de "Guardes des konings van Holland".

Reizen naar Eindhoven voor levering van hooi, haver en stro in het magazijn aldaar.

- Overleg met Aarle en Gemert over het hospitaal.
- Vracht naar Oirschot met bagage van franse troepen, die door Helmond zijn getrokken.
- Vervoer van militairen uit het hospitaal naar St. Oedenrode, Schijndel en Dinther.
- Ophalen van stenen in Deurne, die aan de Ameidebrug gebruikt zijn.
- Het voorspannen van de paarden van Dirk van Moorsel en Anthony Raaymakers aan een rijtuig van een franse commandant van troepen, die op weg waren naar Eindhoven.
- J.E. v. Moorsel informeert bij het gemeentebestuur van Horst hoe de gendarmerie moet worden behandeld en wat het gemeentebestuur verplicht is de gendarmerie te verschaffen.
- L.Klumpers levert aarden potten en stro in het civiele wachthuis.

Uit hoofdstuk 9, dat een overzicht geeft van de vertelingen, voornamelijk gedaan ten behoeve van de franse militairen, kunnen we ondermeer de volgende feiten aanhalen:

- Te Helmond heeft gelegen het 8ste regiment franse huzaren.
- De dokter van het hospitaal heeft "extra kost en drank" gehad en had de beschikking over twee vrije kamers. Voor zijn bediende moet apart betaald worden
- Franse gens d'armes met hun vrouwen zijn van 23 mei tot 30 juli 1810 in onze stad geweest.
- De commandant luitenant van het hospitaal heeft met zijn knecht en een huzaar kost en inwoning gehad bij C.F. Wesselman.

Hoofdstuk 10 behandelt "allerhande zaken".

Een greep hieruit levert het volgende op:

- De schutter en nachtroeper Reinier van Wel krijgt een nieuwe hoed, twee paar nieuwe schoenen en een paar kousen.
- De beste leerlingen van de Latijnse school krijgen een prijs.
- Het gemeentebestuur geeft een abonnement op de Koninklijke Hollandsche Courant en de Bossche Vrijdagsche Courant.
- De burgemeester heeft een abonnement op het Journaal van het departement Brabant.
- Op de Wal zijn iepheesters geplant.
- Aan de "grachten of Ameide" zijn trappen gelegen.
- Laurens van Gastel, Pieter en Michiel Luyben hebben aan het hospitaal geleverd tinnen soepkommen, tinnen lepels enz."zijnde dezelve naderhand ten voordeele dezer gemeente verkogt".
- Voor het franse militaire hospitaal zijn de volgende gebouwen (of delen ervan) gebruikt: Nederduitse school, Latijnse school, het huis van J. Hockers in de Veestraat, achter en bovenkamer van weduwe Jacob van Hogerlinden, woning van Peter van de Ven, huis van I.C. Marchand in de Binderstraat, bovenkamer van Johannes van Dinter, woning van Francis van Ettero.

Zeer summier is getracht in dit artikel aan te duiden hoe men een gemeenterekening kan bewerken. U zult begrijpen, dat slechts enkele posten eruit gelicht zijn.

Wanneer over een reeks jaren de gemeenterekeningen zouden worden bewerkt, kan een vrij gedifferentieerd en betrouwbaar beeld worden verkregen van het gebeuren in Helmond gedurende de onderzochte periode.

Om een vollediger beeld te verkrijgen zal men naast de rekening ook andere archiefbronnen moeten raadplegen.

Maar dit hoeft niet allemaal tegelijk, tenzij er liefhebbers zijn.

Wellicht kan in onze heemkundekring eens onderzocht worden of een dergelijk projekt van de grond kan komen.

In de hier behandelde rekening komen ontzettend veel persoonsnamen voor.

In een volgend artikel wil ik een alfabetische opsomming geven van alleen de namen, waarbij op een of andere manier een kwalificatie kan worden gegeven, zoals bv. functie, beroep, grondeigenaar, koper, verkoper e.d.

Wellicht dat genealogen onder ons er hun voordeel mee kunnen doen.

R. Jacobs.

HELMONDSE ARCHIVALIA ONTDEKT EN VOOR Vernietiging GESPAARD.

Onlangs werd door het Algemeen Rijksarchief in Den Haag een inventaris van archivalia van A.H. en A.G. Bots uitgegeven.

Omdat de naam Bots verbonden is met het verleden van Helmond is het wellicht de moeite waard hier nader op deze publikatie in te gaan.

Uit de inleiding van de genoemde inventaris blijkt dat de desbetreffende archivalia van de Helmondse textielfabrikanten de gebroeders Amandus Hubertus en Arnoldus Gerardus Bots vrijwel geheel uit brieven bestaan over de periode 1853-1873 en wel in de vorm van fotocopieën.

De orginelen waarvan de copieën gemaakt zijn behoren toe aan drs. A.F. Holleman en prof. dr. J.H. van Lint die ze in 1975 op een veiling hadden gekocht uit filatelistische overwegingen.

Volgens deze laatste ging het om een incompleet bedrijfsarchief dat op de nominatie had gestaan om vernietigd te worden.

Van de 795 brieven die ze verwierven waren er 584 aan A.H. en A.G. Bots of alleen aan de eerste persoon gericht.

Door wie zijn nu die brieven geschreven en waar gingen ze over ?.

Toen de genoemde gebroeders Bots in 1853 de katoenplantage Esthersrust in Suriname, waar ze ook de katoenplantage Killenstein bezaten, gekocht hadden traden ze in contact met J. Haase en Zoon uit Amsterdam, handelaars in scheepsprovisiën, om hun belangen in die plantages door hen te laten behartigen.

J. Haase op zijn beurt had zijn zoon als agent

naar Paramaribo gestuurd.

In opdracht van de Helmondse gebr. Bots werden er zo goederen gekocht, verkocht en verhandeld.

De briefwisseling die uit deze activiteiten ontstond en die zich nu dan in bezit van de heren Holleman en Van Lint bevindt is niet alleen van strikt zakelijke aard.

Er werden ook onderwerpen in aangesneden zoals het woon- werkklimaat van de negers op de plantage, kritiek op het koloniaal regeringsbeleid en familieomstandigheden in Nederland.

Omdat op de tweede afdeling van het Algemeen Rijksarchief in 's Gravenhage veel archieven van families en particuliere personen en met betrekking tot de koloniën berusten kreeg men daar de gelegenheid de brieven te fotocopiëren, van welke kopieën zoals gezegd een inventaris is verschenen.

Een ander deel van de verworven archivalia bevatte echter correspondentie met de gebr. Bots te Helmond niet alleen van de firma J. Haase en Zoon te Amsterdam maar ook van binnenlandse leveranciers, afnemers en andere belanghebbenden.

Door bemiddeling van het Algemeen Rijksarchief, dat niet zozeer in dat gedeelte was geïnteresseerd, werd het gemeentearchief van Helmond in staat gesteld fotocopieën van deze correspondentie te vervaardigen. Het gemeentearchief beschikt nu sinds het begin van 1978 over ruim 450 gecopieerde brieven die voornamelijk aan de gebr. Bots zijn gericht.

Volgens de bezitters van de brieven, die ze gelezen en onderzocht hebben, is de correspondentie om twee redenen interessant.

Allereerst geeft de inhoud ervan een levendig beeld van de industriële en commerciële activiteiten van de 19de eeuwse Helmondse ondernemersfamilie, van hun familieomstandigheden, hun privéleven en van de bestuurlijke nevenfuncties van een van hen,

namelijk Amandus Hubertus Bots die ook lid van de Provinciale Staten van Noord Brabant was. Op de tweede plaats zijn de brieven uit posthistorisch oogpunt interessant.

Er zijn opvallende stukken, waaronder telegrammen, bij die wat uit de postgeschiedenis, al bekend is, bevestigen en duidelijk toelichten.

De briefwisseling is zodoende alleen niet van economisch-historisch en sociaal-historisch, maar ook van posthistorisch en filatelistisch belang.

Wie de fotocopies van de brieven, die vrij op het gemeente-archief van Helmond te raadplegen zijn, doorbladert zal er een aantal tegenkomen die keurig geschreven zijn in een regelmatig handschrift.

Toegankelijk door hun duidelijk schrift nodigen ze de onderzoeker uit tot lezen.

Spoedig zal men bemerken met een briefschrijver te doen te hebben die zijn gedachten aanschouwelijk en beeldend onder woorden weet te brengen.

Het zijn vooral deze brieven die een indruk achterlaten van het dagelijks en maatschappelijk leven uit de tweede helft van de vorige eeuw in de kringen van de gezeten burgerij zoals men dat op literair niveau bijvoorbeeld aantreft in de Camera Obscura van Hildebrand of in De Historie van Mej. Sara Burgerhart door Betje Wolff en Aagje Deken.

Het gaat hier dan om de brieven van F.E.J. van Grinsven uit 's Hertogenbosch die op 31 juli 1848 te Helmond met Francisca Huberta Bots, een zuster van de gebroeders, in het huwelijk getreden was en zakelijke belangen met hen had.

Een brief van 14 okt. 1858 aan zijn zwagers te Helmond begint hij b.v. aldus:

"Zeer geliefde broeders! Veele bezigheden hebben mij tot heden belet UwEd. onze goede overkomst te berichten en UwEd. tegelijk nogmaals onzen harte-

lijksten dank te betuigen voor de veele genoegens en gastvrijheid ons bewezen.

Het zal ons steeds een waar genoegen zijn hieraan bij elke gelegenheid te mogen beantwoorden.

De kleine Fons spreekt nog dikwerf over Helmond en er is geene kleine beweging wanneer hij zijnen broeder aan het uitleggen is dat hij scheepen, hanen, kippen enz. enz. gezien heeft.

Zulks stijgt ten top wanneer den anderen beweert hij niets gezien heeft, althans niet zoveel als hij.

Er heeft dan een gescharrel plaats waarmede men moet lagchen.

De Helmondsche lucht heeft ons allen bijzonder veel goed gedaan.

De kinderen zien er uit als wolken en de kleine

Marie wordt weder zoo dik als een beertje....."

Genoemde van Grinsven toont zich steeds zeer attent en bezorgd.

Het meest bekommert hij zich echter om zijn eigen lichamelijk welzijn; met verwondering leest men heden ten dage de passages over dat onderwerp.

De zorg voor zijn gezondheid wordt hem gaandeweg tot een obsessie, getuige de volgende brief:

" 's -Bosch, 8 maart 1858.

Zeër geliefde broeders! UwEd. waarde van 5 dezer is ons wel geworden. Ik had bij het zenden der kabeljauw, die het ons aangenaam was te vernemen UwEd. welgevallig is geweest, de tijd niet meer omstandig over mijne tegenwoordige gezondheid te schrijven en wijl ik heden een paar uurtjes beschikbaar heb, wil ik mij dan ook onledig houden UwEd. hieromtrent wat nader in te lichten, wijl ik mij overtuigd houd UwEd. allen hierin veel belang stellen.

Toen UwEd. met onzen besten dikken broer Coovels in november jl. tijdens de zittingen bij mij waren, weten UwEd. ik eene zware verkoudheid had gekregen,

ik was reeds daarmeden van Helmond thuis gekomen. Ik wierp toen (met UwEd. permissie) veel uit dat ik vroeger nimmer gedaan had en moest ieder dag een schoone witte zakdoek gebruiken.

Ik maakte mij hierover eenigsints ongerust, doch docter Van Lierop volstrekt niet, die elke dag zegde na het uitwerpsel bezichtigd te hebben dat dit van een allergezondste natuur getuigde, doch dat ik wel wat te veel slijn opgaf.

Enfin, hij gaf mij hiertegen medicijnen, maar eene 8 dagen na UwEd. beider vertrek zegde hij mij:

"Frans, ik schrijf U niets meer voor, ge hebt een veel te goed gestel om als eene oude jufvrouw medicijnen en lekpotjes te gebruiken.

Het eenige is dat ge wat zwak op de borst en dus vatbaar vóór verkoudheid bent. Ge moet de leefregel voortaan strikt in acht nemen die ik U nu ga voorschrijven, namentlijk: Elke dag drinkt ge een halve flesch goeden ouden Bordeaux-wijn, den oudsten die ge in Uw kelder hebt, doch volstrekt nimmer geen jongen wijn.

Van die halve flesch neemt ge 's morgens ca 11 uur een fixe roomer, 's middags over tafel twee en 's avonds zes uur weder twee of de rest onder het gebruik van een stuk wittebrood met een goed stuk kalfs- of runsvleesch.

'Middags en ook 's avonds moet ge voortaan eene sigaar roken, doch geene al te zware.

's Avonds in de sociëteit geen gerstebier meer te gebruiken, maar in plaats nieuw licht en dat nogal in ordentlijke mate.

Voor den middag $\frac{1}{2}$ en na de middag voortaan ook $\frac{1}{2}$ uur wandelen onaangezien of het al of niet zonschijn is."

Ik zegde hem hierop het mij voorkwam hij niet consequent was, want dat hij mij vroeger den wijn verboden had en mij die nu zelf voorschreef, waarop hij

hartelijk lachte en zegde ik hierin geen ongelijk had, doch dat hij mijn gestel nu al te goed kende en voortaan maar moest doen zoals hij mij thans zegde. Inderdaad, ik heb al het voorschreve nu bijna 4 maanden gedaan en juist opgevolgd en in jaren heb ik zoo gezond niet gevoeld als tegenswoordig.

Elkeen zegt ik eene zoo frissche kouleur gekregen heb dat ze mij niet geroeg bewonderen kunnen, doch met dat al, zij het aan UwEd. gezegd, blijf ik nog immer steeds, hoewel veel minder, hoesten en opgeven maar Van Lierop zegt dat geheel zal ophouden als het zachter weer wordt.

Alleen het tweemaal daags wandelen heb ik sedert 14 dagen achterwege gelaten en mij geheel binnen gehouden met dien buitengewoon kouden en scherp en noordoosten-wind.

De docter kwam mij dit uit zijn eigen zeggen en voerde aan ik zulk weer niet moest trotseren, want dat veel sterkere menschen er zelfs eene erge verkoudheid bij zouden oplopen.

Enfin, UwEd. zien dus er alle reeden bestaan ik mij over mijne gezondheid mag verheugen en indien ik mij tegen vroegere winters vergelijk, dan ben ik thans een koning.

Nu genoeg hierover.

Omtrent het overmaken der gelden wegens de huren van anno 1875, beste broeders!, moeten UwEd. zich niet generen.

Wij hebben genoeg (nog goed wat, zoude Asmodee van Van Hall sprekende zeggen) in het laadje.

Doet zulks dan eerst als het UwEd. goed convenieerd, want wij begrijpen zeer wel dat wissels zenden niet altijd voordelig is en men soms contanten wachtende is, waarvoor men later wissel zoude moeten gaan kopen.

Dat het intusschen aangenaam voor UwEd. is met een laatmarsch

zooals Boekholt te doen hebben,neen, dit is het niet.

Bij gelegenheid, het presseerd echter niet, gelieve mij dan eens s.v.p. te melden bij welke assurantie UwEd. uw dennehoud verzekerd hebt alsmeeden tegen welke premie en tot hoelang UwEd. dit hebben laten doen.

Ik zal Van Heugten dan ook laten assureeren.

Aangenaam was het ons tevens te vernemen dat UwEd. door UwEd. goede zorg het huis van Heezemans aan een even solied man tot een hogere prijs van Fl. 12,-- verhuurd hebben en dus thans à Fl. 70.--, waarvoor wij UwEd. wel zeer dank zeggen.

De man waarvoor Dhr. Van Glabeek bij brief heeft goed gesproken en wiens naam wij noch niet kennen is immers in het huis van Goort Relouw gekomenen UwEd. hebben toen immers ook een hogere huurprijs gedongen gehad. Ik meen zulks nogal aanmerkelijk meer was.

UwEd. allen minzaamst groetende, teekenen wij met de meeste genegenheid en vriendschap steeds UwEd. liefhebbende broeder en zuster F.E.J. van Grinsven F.H. van Griensven, geb. Bots."

Ook zijn er brieven bij die een inzicht kunnen geven in de Helmondse politieke verhoudingen van ruim een eeuw geleden zoals de brief die hier tot besluit nog volgt.

Uit wat voor gezichtspunt men ze achter zal onderzoeken, ze vormen, curieus of interessant als ze zijn, tijdsdocumenten die het bestaande beeld en de geschiedenis van Helmond op een geheel eigen wijze kunnen aanvullen.

" 'sHertogenbosch, 14 augustus 1858.

Zeer geliefde broeders!

In de hoop UwEd., die volmaakte gezondheid zullen genieten welke wij Gode zij dank eveneens mogen ondervinden dienen deze regelen UwEd. te melden dat de heer Louis Luijben mij gisteravond kwam verzoeken UwEd. te willen berichten dat, indien ZijnEd. tot lid der Provinciale Staten voor het district Helmond verkozen werd, ZijnEd. dit dan zoude aannemen.

Ik zegde UwEd. in Amsterdam waart, doch antwoordde mij vernomen te hebben UwEd. weder thuis waart, welk zegde niet te kunnen begrijpen aangezien UwEd. van Amsterdam komende ons altijd komt bezoeken. Enfin, ik beloofde ZijnEd. u zijne aanneming te zullen melden, doch verzocht tevens dit onder de roos te houden wijl ik overal wilde buiten blijven, welk ZijnEd. mij dan ook beloofde.

Ik wil tot geene zoogenaamde politieke kouleuren of partijen behoren waardoor ik mij dan ook nimmer onnodig vijanden creëer.

Daarbij komt nog, zooals ik verneem, dat neef Hubert Sassen zich eveneens tot candidaat gesteld heeft.

Nu, beide deze heeren behoren zooals u weet tot de partijen van vuur en olie om mij zo eens uit te drukken.

Doch het neemt niet weg ze volgens mijn gevoelen alle beiden even aanbevelingswaardig te zijn, er buitengelaten ze vrienden van mij zijn.

Beiden zijn kundig, bekwaam en alzoo in staat de belangen onzer provincie te bevorderen.

Genoeg zij het ze alle beiden overwaardig tegenhangers van Wesselman zijn die zijn hoofd bij deze gelegenheid wel weder zal opsteken en ik weet ge dezen laatsten bemint gelijk de wolf het schaap, niet uit personaliteit, want zulks is beneden u, doch uit een ander beginsel.

Het gezond verstand der kiezers van Helmond zal dan ook wel den besten weten te kiezen.
 Nog eens gezegd, Louis en Hubert zijn allerbeiden netten menschen, zeer bekwaam en zullen voor Helmond wel doen wat een goed paard voor zijne sporen doet.
 Deze aanprikkeling hebben ze zelfs geen van beiden nodig
 Ziedaar mijn gevoelen hier vlugtig terneder geschreven en nu genoeg hierover.

Als gezegd komt de goede Francisca in het begin van september met twee harer kleintjes en eene meid u allen voor eenige dagen bezoeken.
 God geve dat de druktens niet zoo groot zijn ik er ook nog wat met hen van kan profiteren.
 Het zal voor mijne gezondheid goed zijn, want eene verandering van lucht werkt altijd heilzaam.
 Indien HaarEd. niet te lang blijft zal zulks, zoo ik denk, met mij ook wel kunnen plaatshebben.
 Wij zullen den dag der komst nader schrijven.
 Adieu! beste broeders! Ik moet eindigen, er moeten vandaag nog 16 scheep kisten weg, waaraan veel schrijven valt anders bleef ik mij nog langer met U onderhouden.
 Ik groet UwEd. allen minzaam, tevens uit naam der waarde Francisca, en teeken, als altoos UwEd. liefhebbende broer F.E.J. van Grinsven".

J.J.F. de Waal.

4 november 1978.
